

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend,...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DE BINDING DIE ONTBINDING BRACHT

De synode Sneek-Utrecht 1939-1943

Inleidende opmerkingen

1. In een drietal artikelen willen we ons met elkaar verdiepen in de Vrijmaking, en vooral in de voorgeschiedenis daarvan. We verkeren daarbij in de bijzondere omstandigheid, dat we vooroplopen in de herdenking van 50 jaar Vrijmaking later dit jaar. We kunnen ons daar alvast een beetje op voorbereiden. We hopen van gisteren te leren voor vandaag, en met het oog op morgen.

We hebben dankbaar gebruik gemaakt van de nauwkeurige en uitvoerige schets die drs. **Veldman** heeft geleverd, en die als bijlage bij dit blad verschenen is. Mijn bedoeling is niet meer dan de hoofdlijn nog eens te schetsen. Daarnaast wil ik op onderdelen aanvulling en verdieping bieden. Aan het eind wil ik enkele punten noemen, waaruit de actualiteit van de zaken die rond de Vrijmaking aan de orde zijn geweest, kan blijken.

3. Het is belangrijk ons in onze eigen voorgeschiedenis te verdiepen. Niet om het verleden te repeteren of dat

verleden vanuit nostalgie of heimwee te idealiseren. Wel om eigen afkomst en plaats beter te begrijpen. Bovenal om dankbaar de daden van de Here te gedenken, die in een tijd van kerkelijke verwarring en verwoesting zijn kerk heeft bewaard.

1. De erfenis van 1936

De synode van 1936 had deputaten benoemd om opvattingen die afweken van 'de gangbare leringen', te toetsen aan Schrift en belijdenis. Er lagen echter op de synode die in 1939 bijeenkwam twee rapporten: een **meerderheidsrapport** en een **minderheidsrapport**. Dat laatste was van de hand van de hoogleraren Schilder en Vollenhoven. Beiden waren door hun mede-deputaat Hepp, in zijn brochure-reeks **Dreigende deformatie**, beschuldigd van afwijking van de belijdenis, overigens zonder dat hun namen waren genoemd en zonder dat aangegeven was waar de gegeven citaten vandaan kwamen. De meerderheid van deputaten weigerde deze zaak in bespreking te nemen. Prof. Greijdanus, ook een van de deputaten, meende zo niet langer mee te kunnen werken en vroeg ontheffing. Schilder en Vollenhoven schreven een eigen rapport. Het

HOOFDARTIKEL

De binding die ontbinding gaf

H. van Veen

VAN DE REDACTIE

UIT DE SCHRIFT

Eeuwig zichzelf

C. van Breemen

KERKELIJK LEVEN

Samen op de rem

R. ter Beek

De wet in de christelijke
gemeente

F. k. de Boer

G. van Middelkoop

BOEKBESPREKING

De binnenkant van het ongelooft

MISSIOLOGIE

Het nieuwe testament – model voor inheemse theologie? I

C.J. Haak

tekent het klimaat waarin de volgende synode op 29 augustus 1939 bijeenkwam.

2. Behandeling doorgezette

Het blijft een raadsel: midden in oorlogstijd zette een synode de behandeling door van zaken die eigenlijk niet eens door de kerken op het agendum waren gezet. Er was geen enkel bezwaarschrift tegen de leer van wie dan ook ingediend. Blijkbaar zagen de kerken geen dringende noodzaak om de gerezen verschillen in behandeling te nemen. Sterker nog: op de synodetafel lag een omvangrijke stapel verzoekschriften, die erop aandrongen behandeling uit te stellen tot na de oorlog. Toch werd met een klein stemmenverschil (27 voor, 23 tegen) besloten door te zetten, en wel achter gesloten deuren. Wat de synode daarbij heeft gedreven, valt moeilijk meer te achterhalen. In zijn terugblik in het boek *Zoeken en vinden*, komt prof. Berkouwer er naar ons gevoel ook niet uit. Achteraf meent hij dat het anders had moeten. Zijns inziens leefde indertijd sterk de gedachte dat de synode haar eigen agenda moet afwerken, en zich niet moet laten beheersen door de agenda van de wereld. Oorlog of geen oorlog, de kerk moet haar eigen zaken afhandelen. Hij meent ook dat eigenlijk niemand heeft voorzien, dat het tot een scheuring van de kerk zou komen. De gedachte zou sterk hebben geleefd, dat een beslissing over de leergeschillen juist de vrede en de rust in de kerk zouden doen terugkeren. En Berkouwer werpt de vraag op, of de sterk verstoorde persoonlijke verhoudingen en de bitterheid in veler harten,

niet sterk hebben bijgedragen aan het voortduren en het escaleren van het conflict. We hebben zelf sterk de indruk dat er al zoveel vervreemding en verwijdering was, dat de trein die eenmaal op de rails was gezet en op gang was gekomen, niet meer te stoppen was. Er zijn zeker sterke aanwijzingen, dat in heel wat hoofden van synodeleden en anderen de mening zich had vastgezet, dat Schilder en zijn medestanders nu maar eens de mond moest worden gesnoerd. Wat er gebeurd zou zijn als de synode behandeling van de leergeschillen had uitgesteld tot na de oorlog, we zullen het nooit weten. Gezien de kerkelijke verhoudingen, is het niet vreemd te veronderstellen dat vroeg of laat toch een breuk was gekomen. Maar de breuklijnen waren wellicht toch wat anders komen te liggen.

3. De leeruitspraken

Deze werden genomen op 8 juni 1942. De tekst is als Bijlage 1 toegevoegd aan de eerder genoemde schets. De synode wilde aansluiten bij wat reeds in 1905 was vastgelegd. Maar vergelijking toont aan, dat de accenten anders gelegd werden. Wat vooral opvalt is de weglating van de zinsnede uit 1905: *'dat het echter minder juist is te zeggen, dat de doop aan de kinderen der geloovigen bediend wordt op grond van hunne onderstelde wedergeboorte, omdat de grond van den doop is het bevel en de belofte Gods'*. Ook de laatste passage uit 1905 keert in 1942 niet terug: 'Intusschen meent de Synode, dat de stelling, dat elk uitverkoren kind reeds vóór den Doop metterdaad wedergeboren zou zijn, noch op grond van de Schrift noch op grond van de Belijdenis te bewijzen is, dewijl God zijne belofte vervult naar zijne vrijmacht *op zijnen tijd, hetzij vóór of onder of na den Doop*, zoodat het eisch is zich hierover met omzichtigheid uit te laten en niet wijs te willen zijn boven hetgeen God ons heeft geopenbaard'. De leeruitspraken van 1942 leggen juist vast, dat het uitgangspunt bij de doop moet zijn *reeds plaatsgevonden* ('onmiddellijke') *wedergeboorte*. En dat is in het kader van de leeruitspraken wel degelijk de grond voor de doop. Terecht is daarom door de bezwaarden bestreden dat de leeruitspraken alleen maar een herhaling van 1905 zouden zijn. Pogingen een formule te ontwerpen waarin dat 'hetzij vóór of onder of na den Doop' was opgenomen, zijn dan ook gestrand op afwijzing door de synode. Toch was de eerste reactie op de leeruitspraken, ook onder de bezwaarden, er één van opluchting. Er werden, op twee uitzonderingen na, geen veroordelingen wegens afwijkende leringen uitgesproken. En er scheen voortgaande discussie mogelijk.

4. De 'Toelichting'

In oktober 1942 veranderde de stemming. De door prof J. Ridderbos geschreven Toelichting op de leeruitspraken schudde alle bezwaarden met een schok wakker. Met name het geschrevene op blz. 16 en 17 van de Toelichting

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS. ALTH. DE BRUIJNE, DRS. R. LUIEN, PROF. DR. C.J. M. RUIJTER, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. M. GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen, Tel. (05202) 3 1201

Alle stukken **bestemd** voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25.4460 AA Goes Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland) Buitenland f 144,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni)

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie's op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. T.d. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

laat de werkelijke bedoelingen van de leeruitspraken zien. Daar wordt met klem de mening afgewezen 'dat de verbondsbelofte niet meer zou zijn dan een (tot **alle gedoopten komend**) **aanbod** der genade, dat door den bondeling aanvaard, maar ook verworpen kan worden'. Wel is het waar dat alle gedoopten een extra zware verantwoordelijkheid hebben, wanneer ze de beloften van God versmaden. 'Maar', gaat de Toelichting dan verder, 'dit geeft geen recht om deze bijzondere positie, waarin **alle** gedoopten verkeerden, met het verbond te **vereenzelvigen** en het verbond **daarin te laten bestaan**'. Het genadeverbond biedt het heil maar niet aan, maar **schénkt dat heil** daadwerkelijk, en dat alleen aan de uitverkorenen. Niet aan **'allen**, die de uiterlijke tekenen ontvangen'.

In het vervolg keren soortgelijke uitspraken terug, met name in het hoofdstuk over het zelfonderzoek. Het wordt een onjuiste beschouwing genoemd, dat de **verbondsbeloften** tot elke gedoopte zouden komen. Dat God tegen elke dopeling zou zeggen: jij bent mijn kind. En dat als de bondeling dat niet aanvaardt, hij een kind van God blijft, maar dan als kind verloren gaat. Volgens de Toelichting moet worden onderscheiden tussen 'de aanbidding des heils, komend tot allen, die het Evangelie **hooren** (en tot de gedoopten met bijzondere kracht) én de onvoorwaardelijke heilsbelofte aan de uitverkorenen, die den **speciaal** inhoud vormt van verbond en sacrament'. G. Janssen, in zijn boek *De feitelijke toedracht*, laat zien welke verbondsbeschouwing op de achtergrond van deze uitspraken staat: 'Sommige gedoopten zijn slechts uiterlijk in het verbond en hebben dus geen deel aan de wedergeboorte en de "inwendige genade", anderen zijn "innerlijk" in het verbond en delen wel in deze weldaden'. 'Hier treedt dus duidelijk de leer van tweeërlei verbond, tweeërlei belofte en tweeërlei doop aan de dag.' 'Een leer die verwant is aan die van dr. A. Kuyper volgens wie het verbond uitsluitend is opgericht met de uitverkorenen.' Kuyper greep daarbij terug op gedachtengoed dat al eeuwenlang opgeld deed. We verwijzen voor het dogmatische conflict over verbond en doop en de historische en theologische achtergronden ervan, naar J. Kamphuis *Een eeuwig verbond*. Hij maakt duidelijk, dat Kuyper onderscheid maakte tussen 'wezenlijke bondgenooten' en 'wie alleen in schijn bondgenooten zijn'. Als er geen wedergeboorte is, dan is de doop een schijndoop. Geen 'goddelijk merk' op het 'goddelijk werk'. Hier wreekt zich Kuypers subjectivistische uitgangspunt, aldus Kamphuis. Uiteindelijk staat toch weer de vrome mens met zijn bevinding en geloofskennmerken centraal, **inplaats** van Gods beloften en grote daden.

Terug naar de Toelichting. Geconfronteerd met vragen en bezwaren, sprak de synode uit, dat deze Toelichting weliswaar geen officieel gezag had, maar wel grote waarde moet worden toegekend 'als bron van de kennis van de bedoeling der synode'.

5. De binding

Het werd nog erger. Op 7 oktober 1942 valt het besluit

dat de synode het nodig oordeelt, 'dat de classicale vergaderingen bij de kerkelijke examens zich vergewissen, dat de kandidaten instemmen met de leeruitspraken van de synode Sneek-Utrecht 1942'. Verder werd bekend gemaakt, 'dat ambtsdragers geacht worden in te stemmen met de leeruitspraken der synode en dat zij, ingeval zij daarmee niet instemmen, gehouden zijn hun bezwaren in de kerkelijke weg kenbaar te maken'. De leeruitspraken kregen zo de status van confessionele uitspraken. En er werd niet volstaan met de eis deze besluiten niet openlijk te bestrijden, maar men moest ermee instemmen. Met als gevolg een geweldige gewetensnood voor wie dat niet konden, omdat ze ervan overtuigd waren dat de besluiten in strijd waren met wat de bijbel ons leert over het verbond en de beloften van God, door de doop 'betekend en verzegeld'. De 'bovenschriftuurlijke' en daardoor **on**-schriftuurlijke binding zou leiden tot ontbinding van de Gereformeerde Kerken.

H. van Veen

Dit voorjaar heeft dr. W.G. de Vries laten weten, dat hij zijn werk als lid van de redactie en eindredacteur van *De Reformatie* per 15 april 1994 wilde beëindigen.

Vele jaren is dr. De Vries aan *De Reformatie* verbonden geweest. Al vanaf de vijftiger jaren leverde hij nu en dan artikelen. Sinds het najaar van 1978 verzorgde hij de rubriek 'Persschouw' en in 1979 trad hij toe tot de redactie. In 1983 ging hij samen met ds. C.J. Smelik en dr. K. Veling de kernredactie vormen. In 1987 werd hij eindredacteur en als zodanig de leider van het redactie-team en de eerst-verantwoordelijke man voor inhoud en beleid van het blad.

Achter deze korte opsomming gaat een hele berg werk schuil. Talloze uren heeft De Vries achter de schrijfmachine en de tekstverwerker doorgebracht met een directe gerichtheid op *De Reformatie*. Een groot aantal telefonische en andere vergaderingen zat hij voor. Vele telefoontjes en brieven van en naar scribenten en lezers kwamen voor zijn rekening.

Met een vruchtbare pen heeft De Vries via *De Reformatie* het gereformeerde leven gediend. Heel wat 'persschouw' heeft hij verzorgd en over allerlei onderwerpen artikelen geschreven. In de rubriek 'Kerkelijk Leven' vooral. Maar daarnaast schreef hij ook hoofdartikelen, historische bijdragen en 'kort gehouden~'. Op allerlei terreinen bleek hij steeds goed op de hoogte. Hij heeft de gave van veel te kunnen lezen en verwerken en over een onderwerp vlot en goed leesbaar te kunnen publiceren.

Onze scheidende eindredacteur heeft er met zijn publicaties vooral aan willen bijdragen, dat de Gereformeerde Kerken werkelijk *gereformeerd* zullen blijven. Veel nadruk legde hij altijd op het kennen, waarderen en verwerken van 'ons gereformeerde erfgoed', met een open oog voor de vragen van vandaag, maar tegelijk ook in nauwe aansluiting bij wat in onze geschiedenis door gereformeerde voorgangers al aan denkwerk is verzet.

Het zal veel lezers opgevallen zijn, hoe De Vries daarbij vaak teruggreep op het werk van met name zijn leermeester en schoonvader prof. dr. K. Schilder. Hij is daarin thuis als geen ander. En hij verwees er vaak expliciet naar, omdat hij de dingen niet als eigen vondsten en inzichten wilde presenteren, maar wilde laten zien waar hij ze vandaan had.

Aan het regelmatige werk van De Vries voor *De Reformatie* komt nu na 15 jaar redacteurschap een eind. We danken hem heel hartelijk voor het vele dat hij voor ons blad betekend heeft! De Here God gaf energie en capaciteiten om dit werk lange tijd te doen. We wensen dr. De Vries, samen met zijn vrouw, onder de zoon van Gods genade nog vele gezonde en produktieve jaren toe!

Voorlopig zal dr. De Vries in de redactie niet door iemand anders worden opgevolgd. De eindredactie van ons blad zal voortaan worden behartigd door de beide kernredactie-leden Van Middelkoop en Te Velde.

Met De Vries vertrekt uit de kring van de redactie de laatste broeder uit de eerste generatie van na de Vrijmaking. Een volgende generatie treedt aan. We staan in onze tijd voor belangrijke vragen en opgaven. Van Gods zegen en van de wijsheid van Gods Geest weten we ons in alles afhankelijk. Hij geve ons die ook in een nieuwe periode met een gewijzigde bemanning.

De redactie

EEUWIG ZICHZELF

Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en tot in eeuwigheid.

Hebreeën 13.8

Is dat niet mooi, als je kunt zeggen, dat je steeds jezelf bent gebleven? Je zegt daarmee, dat je zelf niet anders bent gaan denken en handelen, ook al zijn de omstandigheden gewijzigd. Als je zegt, dat je steeds jezelf bent gebleven, dan geef je daarmee te kennen, dat men je kan vertrouwen. Men kan helemaal op je aan. Overigens weten we intussen allemaal wel, dat zo'n uitspraak wel een onbereikbaar ideaal zal blijven. Je groeit in kennis en inzicht.

Onze Here Jezus moest gedurende zijn leven op aarde ook groeien. Hoewel Hij de Zoon was, heeft Hij gehoorzaamheid geleerd, zo lezen we in Hebr. 5. Geleerd uit hetgeen Hij heeft geleden. En toch is Hij vandaag, Die Hij gisteren was. En tot in eeuwigheid is Hij dezelfde. We weten wat we aan Hem hebben. Zijn werk heeft geen regelmatige bijstelling of correctie nodig. Wat Hij gezegd heeft, en wat Hij gedaan heeft, blijft voor alle eeuwen geldig. Hij blijft volkomen betrouwbaar. Op Hem kun je aan.

En daarin laat Hij zien, dat Hij de Zoon van God is. Ja, dat Hijzelf God is. In woord en werk heeft Hij bewezen, dat God Woord houdt. God blijft dezelfde. Al zullen hemel en aarde vergaan, en al zullen ze verslijten als een kleeft: God houdt stand, en Hij blijft dezelfde. Denk maar aan Goede Vrijdag en Pasen: Jezus Christus vervulde Gods beloften. Hij vermorzelde het rijk van satan. Hij verbrak de onverbreekelijke banden van de dood. Hij bracht onze zonden buiten de legerplaats, en maakte ons burgers van Gods rijk.

Jezus Christus is gisteren en heden en tot in eeuwigheid dezelfde. Je kunt op Hem aan. Zijn werk is betrouwbaar. Op Hem kun je je hoop en toekomst bouwen. Wat voor ons een onbereikbaar ideaal is, dat is in Hem werkelijkheid geworden. Zelfs de duivel was niet in staat Hem zijn doel te laten missen. Hij heeft het doel bereikt, dat God Hem gesteld had. Geen mens kan dat ongedaan maken. Het leven van Gods kinderen heeft Hij uitgetild boven de vergankelijkheid. Wat kan een kind van God lijden onder het feit, dat het ideaal niet te bereiken is. Maar wat geeft het dan vervolgens een rust te mogen weten, dat Jezus Christus ver boven alle idealen is uitgegaan. Hij heeft de vrede met God tot stand gebracht. Hij brengt mensen die steeds weer falen, bij God. Hij wordt niet moe, om Houvast te zijn voor mensen die telkens dreigen weg te zinken in de zonde. Hij is gisteren en vandaag dezelfde. Hij is dezelfde tot in eeuwigheid. Tot heil van Gods kinderen.

C. van Breemen

SAMEN OP DE REM

Eind vorig jaar hebben de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken (syn.) in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk, een ontwerp 'Kerkorde van de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland' vastgesteld (13 november). Daarna hebben de afzonderlijke synodes zich in eerste lezing akkoord verklaard. Nu is deze Kerkorde, voorzien van een toelichting, verschenen als bijlage bij **Kerkinformatie**. Tot 1 april 1995 kunnen de hervormde, gereformeerde en lutherse gemeenten erop reageren.

Rond de aanvaarding van dit ontwerp leefde in de Hervormde Kerk het verzet tegen de naderende vereniging sterk op. Vooral uit de Gereformeerde Bond en de Confessionele Vereniging werden protesten en waarschuwingen gehoord. Zodra de Hervormde Kerk zich op deze wijze verenigt met de andere twee, is de oude Hervormde Kerk verdwenen, zo vreesden sommigen. Er werd gesproken van 'breuklijnen' die zichtbaar werden. Hier en daar werd het scenario geschetst dat, als de Vereniging zou doorgaan, voorgangers en gemeenten zouden achterblijven om de oude Hervormde Kerk voort te zetten. Het leek erop, dat het verzet tegen de fusie vooral een aangelegenheid was van de orthodoxe hervormden.

Een breed gedragen pleidooi

Maar kijk: ongeveer tegelijk met de concept Kerkorde verscheen vorige maand ook het **Hervormd Pleidooi**, een prachtig verzorgde brochure, gericht 'aan de ambtelijke vergaderingen en leden van de Nederlandse Hervormde Kerk'. Er staan de namen onder van 38 mannen en vrouwen. Onder hen dr. W. Aalders (Bussum), ds. C. van den Bergh (Ridderkerk), ds. L.J. Geluk (Rotterdam), ir. J. van der Graaf (Huizen), J.G. de Groot (burgemeester van Harderwijk), prof. dr. G. Quispel (Bilthoven), prof. dr. A. de Reuver (Delft), ir. L. van der Waal (Ridderkerk). Zij presenteren zich nadrukkelijk als voortkomend 'uit alle modaliteiten en richtingen' van de Nederlandse Hervormde Kerk, 'vertegenwoordigers uit diverse sectoren van het Hervormde kerkelijke leven'.

De ondertekenaars voeren een pleidooi voor het voortbestaan van de Hervormde Kerk. Dat is hetzelfde als een pleidooi om het Samen op Weg-proces, zoals het nu

loopt, stil te zetten, want als de Hervormde Kerk opgaat in de Verenigde Kerk zal 'zowel de naam als de gestalte van de Nederlandse Hervormde Kerk' verdwijnen. Zij willen noch kunnen die kerk 'prijsgeven in ruil voor een geheel nieuw kerkenootschap waarvan niemand zeggen kan wat het is of wordt'.

Verdere toenadering is niet verkeerd, maar verder dan 'een **geünieerde** Nederlandse Hervormde Kerk' willen ze niet gaan. Dat woord 'geünieerd' is wel een vondst. Want wat betekent het precies? Het zal wel ergens uitkomen tussen een federatie, waarbij de deelnemers zelfstandig blijven, en (her)aansluiting van de anderen bij de Hervormde Kerk.

Driedubbele zorg

Wat voeren zij aan? De inzet is principieel: het gaat 'erom of het Samen op Weg-proces een weg zal blijken te zijn, die de deelnemende Kerken heenleidt naar een eenheid, die in de authentieke zin des woords werkelijk een eenheid is, een eenheid als **aflans** van de nieuwtestamentische, geestelijke **koinoonia** ō dat het niet anders zal zijn dan menselijk maakwerk'.

De eenwording stokt op dit moment. Ze vragen zich af 'of het niet wenselijk, ja, noodzakelijk is om deze onderbreking van het eenwordingsproces ernstig te nemen **terwille** van het bereiken van die waarachtige, geestelijke eenheid waarop Christus doelde toen Hij de bede uitsprak: "Dat zij allen één zijn" (Johannes 17 : 11)'.

De ondertekenaars noemen drie belemmerende factoren: (1) zorg om het verlies van het geestelijk karakter van de Kerk, (2) zorg om de teloorgang van het historische karakter van de Kerk, (3) zorg om de **prijsgave** van het nationale volkskerk-karakter van de Kerk. Kortom: de Hervormde Kerk zal de Hervormde Kerk niet meer zijn. Een korte indruk van de uitwerking.

Het geestelijk karakter

De kerk weet te staan in een directe verhouding tot God, de Eeuwige en Almachtige. Ze is het geestelijke, mystieke lichaam van Christus (Efeziërs 5), op aarde een vreemdelinge, bestaande uit 'burgers van het rijk in de hemelen' (Filippenzen 3 : 20).

Die innige liefdes- en vertrouwensband met de Here God is voor de kerk het eerste en grote gebod. De verhouding tot de naaste staat daarom ook geheel in het teken van haar liefdesverhouding tot God. **Zó** is het haar door Christus, haar Hoofd en Heer, geleerd.

Grote zorg van de schrijvers van het **Pleidooi** is, dat vooral deze 'notie van de Kerk als een geestelijke, mystieke,

Godgerichte gemeente' verloren dreigt te gaan. Juist in een tijd van 'godsverduistering' en nihilisme, is het in stand houden van 'een gemeenschap waar God geloofd en gekend, aanbeden en bemind wordt als een God van genade en liefde, van verzoening en vergeving' een dringende opgave.

Het historische karakter

Vervolgens wordt lucht gegeven aan de vrees, dat 'het unieke en onopgeefbare historische karakter van de Nederlandse Hervormde Kerk' in de Verenigde Kerk niet bewaard zal kunnen worden. 'Vaak bekruipt ons de vrees dat juist de prijsgeve daarvan de tol is die betaald moet worden om deel uit te maken van een kleurloze en karakterloze Verenigde Protestantse Kerk in Nederland'.

Wat bedoelen de Pleidooi-schrijvers? Ze nemen hun uitgangspunt in het verleden. De geboorte van de Nederlandse staat en de reformatie van de kerk alhier in de zestiende eeuw, gingen samen op. Zo raakte het Nederlandse volk betrokken bij het verbond tussen God en mens, 'een verbintenis die een begin heeft in de tijd, een voortgang in de tijd en die ook een voleinding zal hebben in de tijd. Een verbintenis waarvan Jezus als het vleesgeworden Woord en als hemelse Hogepriester het historische middelpunt is'.

'Zowel de Geloofsbelijdenis als de **Canones** van Dordt van de Kerk zijn daar het bewijs van. Het zijn beide historische documenten van de eerste orde, geboren in kritieke politieke situaties en bedoeld om zowel een staatkundig als een kerkelijk gevaar te bezweren.'

Dit verleden leeft voort in de Nederlandse Kerk der Hervorming als geestelijke en historische werkelijkheid. Deze kerk 'is zich bewust dat zij door Gods leiding een bijzondere plaats in het volk heeft gekregen, ja, sinds zijn staatkundige onafhankelijkheid daarmee onafscheidelijk verbonden is'.

Een vereniging als nu in het verschiets zou inhouden, 'dat de Nederlandse Hervormde Kerk met haar verleden ook haar bijzondere, bijbelse statuur als historische factor in de wereldgeschiedenis zou opgeven, ja, dat daardoor een breuk zou ontstaan in de historie van het Nederlandse volk, dat principieel gezien temeer en definitief zou worden prijsgegeven **aan** de ontkerstening en secularisatie!'

Het nationale volkskerk-karakter

Sterk met het voorgaande hangt samen wat de schrijvers noemen, 'het volkskerk-karakter' van de Hervormde Kerk. Zij is 'een historische geloofsgemeenschap die zich opgenomen weet in een verbond, dat mét de Nederlandse Kerk ook heel het Nederlandse volk omvat. Krachtens dit verbond weet zij zich in hoogte en in diepte, in dagen van voorspoed en tegenspoed, op het nauwst met het Nederlandse volk verbonden. Zij weet zich de volkskerk'. Ze vormt de ziel van de natie. God heeft haar die plaats gegeven. 'Het enige wat wij mensen te doen hebben is die Kerk niet tot een puinhoop te maken, maar te bidden, dat God haar uit haar ellende uittilt om haar haar Schriftuur-

lijke, historische gestalte en roeping te hergeven'. Die roeping houdt in: 'Kerk te zijn, Kerk te zijn in haar belijden en prediken: Jezus is de Christus, de Zoon van God, Jezus is Heer! Hij alleen. Zó heeft zij Kerk te zijn midden in de tijd, midden in het volk'.

Niet méér kerk

Waar ik graag een streep onder zet, is de principiële inzet. Het ideaal moet zijn, 'een gemeenschap waar God geloofd en gekend, aanbeden en bemind wordt als een God van genade en liefde, van verzoening en vergeving'. Want dat correspondeert met het karakter van de kerk als 'geestelijk lichaam van Christus'.

Ik zet nogmaals een streep als wordt benadrukt, dat het een opgave is zo'n kerk tot stand te brengen en in stand te houden. Dat zet de kerk en ook de gelovigen aan het werk. Dat maakt haar kritisch op zichzelf. De kerk mag geen obstakel worden tussen de christen en de Christus en de christen mag dat ook niet laten gebeuren.

Op dit punt lijkt de vrees van de Pleidooi-schrijvers volkomen terecht. De Nederlandse Hervormde Kerk zal door de vereniging niet méér **kerk** worden. In het hoofdstuk over de 'roeping van kerk en gemeente' in de **concept-Kerkorde**, staan mooie woorden ('de opdracht het Woord te horen en te verkondigen', 'Heilige Schrift als enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging', 'gehouden om zich te bewegen in de weg van haar belijden'), maar het principiële gehalte van een kerk is daarmee niet gegaandeerd.

De roeping van de gelovigen

Het is overigens ook duidelijk dat volgens de schrijvers de Nederlandse Hervormde Kerk evenmin beantwoord aan haar roeping. De ellende van deze kerk is, dat ze haar schriftuurlijke, historische gestalte en roeping op dit moment mist.

Moeilijk te begrijpen is dan dat juist hier staat te lezen: 'Het enige wat wij mensen te doen hebben is die Kerk niet tot een puinhoop te maken, maar te bidden, dat God haar uit haar ellende uittilt om haar haar Schriftuurlijke, historische gestalte en roeping te hergeven'.

Heeft God die roeping ooit weggenomen? Is dat het enige wat de gelovigen te doen hebben: bidden voor de kerk? Nee, de mensen zijn die kerk zelf. De kerk is de vergadering van de gelovigen. De gelovige die bidt voor de kerk, bidt ook voor zichzelf. Het gebed voor de kerk begint volgens de Heidelbergse Catechismus (antw. 123) met: 'regeer ons zo door uw Woord en Geest, dat wij ons steeds meer aan U onderwerpen'. En deze onderworpenheid begint met de vraag: 'Geef dat wij en alle mensen onze eigen wil verloochenen en Uw wil (...) gehoorzaam zijn, zodat een ieder zijn taak waartoe hij geroepen is, even gewillig en trouw vervult als de engelen in de hemel doen' (antw. 124).

De Nederlandse Geloofsbelijdenis heeft het in dit verband over het ambt, de roeping van alle gelovigen de eenheid van de kerk te bewaren. door zich af te scheiden van

hen die niet bij de kerk horen en zich te voegen bij de vergadering van de ware gelovigen (art. 28).

We begrijpen het *Pleidooi* wel als het tot de conclusie komt: het Samen op Weg-proces zoals dat nu gaat, brengt de Hervormde Kerk geen stap verder op de weg uit haar ellende en naar haar ideale gestalte en taakstelling. Maar we begrijpen niet zo goed, dat Hervormde gelovigen principieel weigeren zelf een stap te doen uit de ellende via de weg die God wijst: zich losmaken van hen die niet van de kerk zijn en als gelovigen aansluiting zoeken bij elkaar.

Kerk en volk

Een deel van de verklaring voor deze passiviteit geeft het *Pleidooi* zelf: de Hervormde Kerk 'is zich bewust dat zij door Gods leiding een bijzondere plaats in het volk heeft gekregen, ja, sinds zijn staatkundige onafhankelijkheid daarmee onafscheidelijk verbonden is'. In de geschiedenis heeft God gesproken. Hij heeft de Hervormde Kerk gemaakt tot wat ze is. Hij zal haar ook moeten terugbrengen uit haar ellende.

In de verenigde kerk wordt de onopgeefbare verbondenheid met het Nederlandse volk opgegeven. De voorgestelde naam zegt het al: Verenigde Protestantse Kerk *in Nederland*. De commissie Kerkorde licht bij dit onderdeel van de naam toe: 'geeft aan dat de kerk geen nationale kerk is maar kerk in de samenleving zoals we die vinden in het Koninkrijk der Nederlanden'. En artikel 1.6 luidt:

De kerk belijdt telkens opnieuw in haar viering, spreken en handelen Jezus Christus als Heer van de wereld en roept daarmee op tot vernieuwing van het leven in cultuur, maatschappij en staat. In samenspraak met andere kerken getuigt zij voor mensen, machten en overheden van Gods beloften en geboden.

De toelichting hierbij: 'Cultuur, maatschappij en staat mogen niet worden prijsgegeven aan de neutraliteit. De kerk voert hier geen hoge pretenties. *De jongste geschiedenis heeft bewezen dat het ideaal van "de kerstening" van de samenleving te hoog gegrepen is en misverstaan oproept*. Dezelfde intentie wordt nu tot uitdrukking gebracht in de oproep tot **vernieuwing** van het leven'.

Inderdaad, in de Verenigde Kerk geen hooggestemde nationale idealen meer. En dat met beroep op de *jongste* geschiedenis. De commissie Kerkorde zal het misschien niet zo bedoeld hebben. Maar daarmee is de zwakte van het spreken over 'het nationale volkskerk-karakter' van de Hervormde Kerk blootgelegd: het beroep op Gods leiding in de geschiedenis is gevaarlijk. Het plaatst de *op een bepaald moment* gegeven kerk, 'de historische kerk' op gelijk niveau met, of zelfs boven, het concrete gebod van God. Het belemmert de gelovigen in de Hervormde Kerk zich los te maken van hen die niet van de kerk zijn en aansluiting te zoeken bij elkaar.

In dit licht is de zo nadrukkelijk gepresenteerde 'brede' samenstelling van de groep ondertekenaars tekenend.

Tot slot

Samengevat vind ik in het *Hervormd Pleidooi* verzet tegen de voorgenomen vereniging. Het is sterk omdat het de fusieplannen tegen het licht houdt van het onderwijs van het Nieuwe Testament over de kerk. Het is zwak omdat de grootste vrees is, dat het historische en nationale 'volkskerk-karakter' van de Nederlandse Hervormde Kerk verloren gaat. Ik bid dat de Here in zijn voorzienigheid de ramp van de komende vereniging doet meewerken ten goede voor de ware gelovigen in de Nederlandse Hervormde Kerk en zo voor de Kerk in Nederland.

R. ter Beek

De Concept Kerkorde van de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland in eerste lezing met de toelichting van de werkgroep Kerkorde (katern bij *Kerkinformatie*, officieel orgaan van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden), is te bestellen door per exemplaar f 3,50 over te maken op giro 513153 t.n.v. Dienstencentrum GKN te Leusden o.v.v. 'katern Kerkorde'.

Het *Hervormd Pleidooi. Aan de ambtelijke vergaderingen en leden van de Nederlandse Hervormde Kerk*, Leiden: J.J. Groen en Zoon, maart 1994, is verkrijgbaar in de boekhandel [ISBN 90 5030 44271].

DE WET IN DE CHRISTELIJKE GEMEENTE

Over de Tien geboden in de liturgie

In een aantal artikelen wil ik aandacht vragen voor de vorm en functie van de 10 geboden in de liturgie. Deze studie is opgezet vanuit de vraag: wat vergt het van de christen-luisteraar dat de Decaloog altijd in het oud-testamentische taalkleed gesproken wordt? In deze eerste bijdrage wijs ik op de mogelijkheden in heden en verleden tot variatie op het vaste thema, de voorlezing of recitatie.

1. Werk aan de wet

De voorbereider van en voorganger in de eredienst (de liturg) lijkt aan de wet geen werk te hebben. Welke orde van dienst hij ook gebruikt, de lezing van de 10 geboden in de ochtenddienst volgt op het antwoordlied na de zengroet. De lezing is **recitatie**: de letterlijke woorden, zoals de HERE die uitsprak en opschreef, worden als Gods Woord de gemeente voorgelezen en voorgehouden. De voorganger kan slechts kiezen tussen de versie uit Exodus 20 en die uit Deuteronomium 5. Omdat in Deut. 5 de achtergrond van de **slavernij** in Egypte nog meer uitgesproken is, zal hij meestal Ex. 20 nemen.

Toch is er wel werk te verzetten. De plaats van de Decaloog in de ordening van de dienst is zowel statisch als zwevend. Hij staat statisch voorin de liturgie, maar de zin van die plaats is niet bij voorbaat duidelijk.

In de orde van 1975 heeft de wetslezing 'het karakter en de functie van 'kenbron van de ellende', om tot verootmoediging te leiden', zegt G. van Rongen. Het gebed dat in deze orde volgt is immers in de eerste plaats bedoeld als schuldbelijdenis. In de orde van 1933 hangt de wet in de lucht. De kleur van de lezing wordt dan bepaald door de inleidende woorden die de voorganger spreekt en de liederen die hij eromheen kiest. Zo kan de wetslezing als 'regel van de dankbaarheid' getoonzet worden. Op zijn vaste plaats hangt de wet toch in de lucht. De bedoeling ervan moet voor de hoorders aangegeven worden. Maar gebeurt dat ook?

Behalve de plaats en toonzetting in de liturgie kan de voorganger ook werk maken van de **overdracht**. De wet van de HERE moet immers met christen-oren gehoord

worden. De werkelijkheid van Gods genade in het werk van de Here Jezus Christus mag en moet gehoord worden. Ter wille van die overdracht kan de recitatie van de Decaloog aangevuld worden met teksten uit het NT: soms a. als 'samenvatting' aangekondigd, soms b. bij wijze van genadeverzekering.

- a. Wanneer ik kies voor de 'hoofdsom', doe ik dat om te onderstrepen dat het Christus is die ons Gods wil zo op het hart bindt. Hij is immers niet gekomen om de wet te ontbinden, maar om die te vervullen. Variatie is mogelijk tussen **Matt. 22 : 37-39** (= Deut. 6 : 5 en Lev. 19 : 18) en **Mark. 12 : 29-31**. De hoofdlijn die Christus aangeeft, is in het OT al te vinden (Deut. 6 : 5; Lev. 19 : 18), maar Hij is het die deze lijn opnieuw aanreikt om in het 'Gij zult niet' de liefde van God ook als opdracht in de geboden en verboden te horen en te leren. Markus 12 heeft het voordeel van een **sterkere aansluiting** bij Deut. 6 : 4, Israël's geloofbelijdenis.
- b. Ook is het mogelijk om gedeelten uit het NT te kiezen die de **vrijspreek van schuld** uitspreken. De **genadeverzekering** ontbreekt als gemarkeerd element in de orden van dienst, maar kan zo toch ingebracht worden. Ik kies graag teksten als **Rom. 8 : 1-2**, **8 : 3-4** en **Gal. 4 : 4-5**.
- c. Ook zijn **Oud-testamentische** gedeelten denkbaar, zoals ter inleiding verzen uit Ex. 19 of ter afsluiting bijvoorbeeld Deut. 26 : 16-19. Zulke gedeelten kunnen de genade van de verbondssluiting en de trouw die de HERE vraagt, onderstrepen. Zulke **oud-testamentische** gedeelten dienen echter niet direct het belang om met de oren van een christen Gods wet te horen.

Op het vaste patroon is enige variatie mogelijk. De variatie moet echter wel een zin hebben die de kerkganger herkent. Een vaste cyclus in de variatie is aan te bevelen. De kerkganger leert zo de verschillende keuzes kennen en herkennen.

2. Variatie in het verleden

De wet is niet overal en altijd als voorlezing in de liturgie geplaatst. Het is zinvol een voorbeeld uit het brongebied van onze liturgie te onderzoeken. Wie enigszins thuis is in de geschiedenis van de liturgie weet dat er talloze variaties mogelijk zijn. Het gaat mij erom vast te stellen wat de constanten in de variatie zijn.

Johannes Calvijn heeft voor de gemeentezang aanvankelijk zelf een klein aantal Psalmen berijmd. Het bundeltje van 1542-1543 bevatte ook 'Les dix commandements pris du XXe Exode', de Tien geboden naar Exodus 20. Het gezang omvat twaalf coupletten van elk vier versregels. In deze traditie staat ons Gezang 1.

Al in zijn Straatsburger jaren (1538-1541) liet Calvijn na de schuldbelijdenis en de vrijspraak die het begin van de dienst markeerden, de Decaloog door de gemeente zingen. Na elk couplet volgde het 'Kyrie, eleison', Heer, erbarm U over ons. Hij liet het in twee delen, in twee tafels zingen met er tussenin een kort, vrij gebed 'waarin God gesmeekt wordt om ons duidelijk te maken hoe wij concreet naar Gods wil zullen handelen in ons dagelijks leven'.

Aanvankelijk liet Calvijn de tien geboden weg uit de liturgie die hij voor Genève ontwierp. Na 1546 liet hij de Decaloog in Genève weer zingen, en wel in de avondmaalsdienst.

Dit alles betekent:

1. Calvijn koos liturgisch voor het **zingen** van de Decaloog door de gemeente. Gods woorden worden zingend nagesproken en zo als waarheid in eigen tijd beleden.
2. De **berijming** leverde een zegging en uitleg op die lijkt op die van Zondag 34-44 van de Heidelbergse Catechismus. Op basis van de tekst van het Oude Testament wordt een breder uitleg gegeven dan het citeren van het gebod alleen.
3. Het **reciteren** van de Decaloog naar de letterlijke tekst van het Oude Testament vond in de liturgie van Genève niet plaats.
4. De genade van God in de Here Jezus Christus werd afgesmeekt in de versregel 'Kyrie, eleison' die elk couplet, elk gezongen en zo erkende gebod dus, besloot. 'Kyrie' is de Jezus de Heer. Dat geeft overduidelijk aan dat wij Gods wet **in het nieuwe verbond** horen.

De opvallende oud-testamentische zegging van bijvoorbeeld het 4e gebod vervalt in de berijming:

'De sabbath zult u heiligen,
in God altijd rusten en
houden de orde en het beleid
dat God tussen de dagen gesteld heeft'.

Ons Gezang 1 sluit daar nauw bij aan.

'Gedenk bij 't werk, u opgedragen,
de sabbat, aan de Heer gewijd:
God schiep de wereld in zes dagen
en heeft Zich in zijn werk verblijd'.

3. Woekeren met de wet

De kerken werken op verschillende manieren met de 10 geboden. Ik wijs op vijf momenten waarop we met de wet woekeren en met Gods wijsheid willen werken.

1. De tien geboden worden in de eredienst naar de tekst van Exodus 20 of Deuteronomium 5 voorgelezen. De dienaar reciteert de tekst en is daarmee **de stem die Gods Woord doorgeeft**.
2. Met het zingen van Gezang 1 is de traditie van Genève overgenomen. In nauwe aansluiting bij de letterlijke tekst wordt de **Decaloog** op het heden toegepast, zodat de gemeente de wet van de HERE zich kan toeëigenen. **In de liturgie is ruimte geschapen om in het heden zingend te reageren op Gods geboden**. De tekst van het gezang verwoordt hoe wij de 10 geboden beluisteren. De zang heeft ook het karakter van verkondiging van Gods geboden aan elkaar en in de wereld.
3. In het avondmaalsformulier werd het oude 'zondaren-register' bewerkt tot een meer moderne en minder casuïstische spiegel van de Decaloog. Wie vanwege zijn koppige zonden geen recht heeft op de viering van het heilig Avondmaal wordt met een moderne vertolking van de 10 geboden teruggewezen. De **toepassing op concrete zonden moet vandaag immers duidelijk zijn**. Om die reden wordt in de procedure van de tucht de zonde die in geding is, ook met het betreffende gebod aangewezen.
4. In de Heidelberger Catechismus geven de zondagen 34-44 een uitvoerige uitleg van de afzonderlijke geboden: als maatstaf voor het christelijk leven in dankbaarheid. De **Decaloog** wordt 'per synecdochas' uitgelegd. Dat wil zeggen dat aan elk gebod een **kluster** van Gods wijsheid hangt waarmee het hele terrein van het leven dat in het ene kerngebod wordt aangewezen, belicht is. **In de vorm van een belijdenis worden de 10 geboden geaktualiseerd**.
5. Die uitleg wordt in de prediking en het catechetisch onderwijs als uitgangspunt genomen om in de tijd en wereld waarin wij leven Gods gebod te leren begrijpen en toe te passen. De prediking en het onderwijs zijn de laatste stap in de actualisering. Daarin ligt niets letterlijk vast en moet **konkreet geloofswerk** gedaan worden.

In het verleden zijn nog andere vormen in de liturgie te vinden waarin de 10 geboden verwerkt zijn.

6. In de middeleeuwen gebruikte Honorius de Decaloog in **gebedsvorm**. De tekst van de tien geboden was de leidraad waarmee de schuldbelijdenis **konkreet** voor God onder woorden gebracht werd.
7. In de eeuw van de reformatie ontwierp Martin Bucer drie schuldbelijdenissen. In het derde model werd niet de letterlijke tekst van de **Decaloog** gegeven naar werd die in de ik-vorm omgezet 'om zondaren tot berouw en bekering te brengen, en in het algemeen om schuldbesef op te roepen'. Het is een variatie op de gebedsvorm: een **schuldbelijdenis in formulievorm** waarin per gebod **konkreet** de zonden uitgesproken en zo beleden worden. Met open ogen hoorde de gemeente dit aan voor het gebed.

We vinden de volgende constanten in de variatie: a. de Tien geboden hebben, in allerlei vormen, steeds een plaats in de liturgie; b. er is werk gemaakt van de toepassing op de gemeente in het nieuwe verbond.

Literatuur

Over de wet in de liturgie, zie G. van Rongen, *Met alle heiligen. Liturgie in Hemel en op Aarde*, deel III, Barneveld (De Vuurbaak) 1990, 20-29.

Over Calvin: T. Brienens, *De liturgie van Johannes Calvin*, Kampen (De Groot Goudriaan), 1987, 115 (*La manyere de faire prières*, Calvin's liturgie in Straatburg afgedrukt), 202v; de tekst en (Duitse) vertaling van 'Les dix commandements' is te vinden in: M. Jenny, *Luther – Zwingli – Calvin in ihren Liedern*, Theologischer Verlag Zürich 1983, 262-266.

Over de voorgeschiedenis en functie van de berijming van de Decaloog, zie J. Smelik, 'De Decaloog gezongen' I-III, in: *De Reformatie* 65 (1989-1990), 19-22, 34-38, 55-58. Hij bepleitte herinvoeging van het zingen van de Decaloog als alternatief voor de recitatie en onderstreepte de waarde van het zingen als verkondiging. Ook vroeg hij om een nieuwe berijming die nauwer aansluit bij de originalen van Calvin en van Marot.

E.A. de Boer

DE BINNENKANT VAN HET ONGELOOF

Drs. W.G. Rietkerk schreef een boek over psychische factoren die een belemmering vormen voor het vertrouwen op God. Hoe moet je reageren, als iemand zegt wel te willen geloven, maar het niet te kunnen?

Het vermogen om te vertrouwen en om je te geven kan sterk beschadigd zijn. Met als gevolg soms ook grote problemen in de verhouding tot de Here. Het voor de hand liggend voorbeeld: incestslachtoffers. Maar er zijn ook vele anderen, die psychische beschadigingen of remmingen met zich meedragen, en die de drukkende invloed daarvan op hun geloofsleven meer of minder sterk onderkennen. Het valt positief te waarderen, dat Rietkerk aandacht vraagt voor psychische obstakels op de weg van het geloof. Hij heeft zijn boek niet alleen geschreven voor mensen die niet geloven. Hij denkt ook aan gelovigen die zich soms diep ongelovig voelen.

Rietkerk schrijft na een inleidend hoofdstuk over omgaan met teleurstellingen, over angst als rem om te groeien, over schuld en schaamte en over de levensloop van de mens (hoofdstuk 2-5). Ik kan me goed voorstellen, dat deze hoofdstukken bij velen een gevoel van herkenning en bevrijding oproepen. Geloofsproblemen worden serieus en met begrip benaderd. Je wordt met je vragen niet meteen veroordeeld, maar de auteur probeert 'de diep menselijke kant van de zaak', het ongeloof, te begrijpen. En dan blijkt, dat geloofsproblemen soms heel veel met psychologie en soms heel weinig met theologie te maken hebben. Er kunnen allerlei ervaringen met (gelovige) mensen zijn geweest, die het geloof in God in de weg hebben gestaan.

De schrijver vraagt zich af: vormen wantrouwen en ongeloof misschien een soort zelfbescherming tegen nieuwe teleurstellingen, terwijl daarachter toch een diepe hunkering naar God ligt (35)? Hij wijst erop, dat diep weggestopte, ondergrondse angsten ons vertrouwen kunnen blokkeren, zodat wie zoekt naar een echte relatie met God ook daar stuit op onmacht door angst. Heel sterk komt in dit boek naar voren, dat de Heilige Geest wonen wil in levende mensen, die soms heel wat ballast meesjouwen. In het laatste hoofdstuk schrijft Rietkerk mooie dingen over het unieke van ieder mens, over zelfaanvaarding en over het feit, dat bekering niet het verlies van de eigen persoonlijkheid betekent.

Jammer genoeg is de auteur er niet aan ontkomen de indruk te wekken, dat wanneer een mens maar eenmaal heeft leren omgaan met angst, schaamte, wantrouwen en

teleurstellingen, de onmacht om te geloven wel zal kunnen overwinnen, als hij wil. In hoofdstuk 2 gaat de **schrijver** op zoek naar een bijbels mensbeeld. Hij vindt een mens, die primair bepaald wordt door *het verlangen* (**Lévinas**). Niemand wordt als atheïst geboren, maar er vormt zich later een korst van ongeloof als een soort zelfbescherming. Dat maakt de mens, volgens Rietkerk, primair slachtoffer en pas in de tweede plaats zondaar. Om het in eigen woorden te zeggen: als het eelt van de ziel wordt gehaald, krijgt het oorspronkelijk verlangen weer de ruimte.

De auteur gaat er hier m.i. aan voorbij, dat er nog een diepere weerstand is dan psychische. De eerste boosdoener die het verlangen naar God onderdrukt, is de aard waarmee ik geboren ben (Zondag 2-4 HC). We moeten, zegt de schrijver, de binnenkant van het ongeloof proberen te begrijpen. Maar hij beperkt zich naar mijn idee, tot wat ik de buitenkant van het ongeloof zou noemen: ervaringen die het geloof in de weg staan. De overwinning op ons ongeloof vraagt meer dan genezing.

Het tekstgebruik is niet opvallend zorgvuldig. Schriftplaatsen krijgen soms ten onrechte een psychische lading. In verband met het verlangen naar God, zegt de schrijver: 'Psalm 42 vergelijk de mens dan ook met een hert, dat naar waterbeken smacht'. Is in Psalm 42 'de' verlangende mens aan het woord, of iemand die kind aan huis is bij de Here en toch ver van huis? Sprekend over onverwerkte teleurstellingen, herinnert de schrijver aan de uitspraak van Christus, dat eerst de binnenkant van de beker gereinigd moet worden. Maar Christus sprak daarover in verband met de roofzuchtigheid en onmatigheid van de **Fari-zeëen** (Mat. 23 : 26). De schrijver leest Psalm 107 als psalm over diverse basisangsten. Gaat het daar niet over acute angsten die een mens in nood kunnen overvallen? In het hoofdstuk over de schaamte krijgt vooral Psalm 31 een plaats: 'Bij U, HERE, schuil ik, laat mij nimmer beschaamd worden'. Ik ben er nog niet van overtuigd, dat het in deze psalm gaat over een schaamteprobleem in de psychische betekenis van het woord. Niet beschaamd worden is in de psalmen: niet teleurgesteld uitkomen. Het **vertrouwen** wordt niet beschaamd.

Een treffend voorbeeld van psychologiserend bijbelgebruik is de passage over Zacheus. Deze zou door twijfel aan zichzelf weggekropen zijn in de vijgeboom (Luc. 19 : 5). In werkelijkheid ging het erom, dat de man klein van stuk was en daarom een uitkijkpost zocht die een goed uitzicht bood!

De hoofdstukken 6 en 7 zijn het meest theologisch van aard. De uiteenzetting over de gevaren van het monisme en van het dualisme is boeiend genoeg. Maar de wijze waarop **Rietkerk** spreekt over de eeuwige raad van God kon me niet overtuigen. Hij besteedt aandacht aan Jesaja 45 : 7: 'Ik ben de HERE, en er is geen ander, die het licht formeert en de duisternis schep, die het heil bewerk en het onheil schep; Ik, de HERE, doe dit alles'.

Daarmee zou Jesaja hebben willen zeggen: 'ook het kwa-

de, hoewel niet door Hem geschapen of gewild, valt onder Gods heerschappij'. Het kwaad is wel in Gods hand, maar we horen **Rietkerk** niet zeggen, dat het ook uit Gods hand komt. En de doom in het vlees bij Paulus was op zich niet door God gewild.

Wat bedoelt de schrijver hier met 'het kwade'? Er is verschil tussen zonde en lijden. En wat bedoelt hij met Gods 'wil'? Het zou godslastering zijn te zeggen, dat God de bewerker is van de zonde die op aarde gebeurt. Maar er zijn, behalve Jesaja 45, duidelijke bijbelse gegevens, waaruit blijkt dat het lijden niet alleen afkomstig is van de satan, maar ook (op een bepaalde manier!) van God. Amos 3 : 6 zegt: 'Geschiedt er een ramp in de stad zonder dat de HERE die bewerkt?' Dat zegt meer dan: de Here neemt tegenover allerlei rampen die op aarde gebeuren een positieve houding aan, om ze achteraf een plaats te geven in zijn bedoelingen. God schept heil en onheil. God wil het laatste op een andere wijze dan het eerste. En we moeten bij het onheil de inwerking van de satan in rekening brengen. Maar dan toch zo, dat Gods regering een actieve toelating betekent.

Kortom: *Ik wou dat ik kon geloven* is een boek, dat in theologisch opzicht een aantal zwakke punten vertoont, maar dat wel hulp kan bieden aan mensen, die meer inzicht willen **krijgen** in de negatieve effecten van onverwerkte angsten en verdriet op het geloofsleven.

G. Gunnink

N.a.v.: W.G. Rietkerk, *Ik wou dat ik kon geloven*. Uitg. Kok Voorhoeve Kampen. Omvang 143 pagina's. Prijs: f 22,50.

 BOEK- EN KANTOORBOEKHANDEL Nugteren	<p>Uw boekhandel voor o a</p> <ul style="list-style-type: none">- catechisatie uitgaven- schetsenmateriaal- (huwelijks)bijbels- belijdenisgeschenken- met getallenkortingen- en gratis inlegvellen
<p>Singelpassage 11 9401 JB Assen Tel 05920 16190 b g g en savonds 10910</p>	

HET NIEUWE TESTAMENT MODEL VOOR INHEEMSE THEOLOGIE? I

N.a.v. D. von Allmen: de geboorte van de theologie

De zending is van huis uit in beweging. Ze moet telkens weer nagaan welke doelen ze bereikt heeft en welke niet. Ze heeft niet alleen mensen te bekeren, maar moet hen ook inleiden in de kerk. Maar hoe ziet zo'n kerk eruit? Welke organisatie-vorm? Maar ook inhoudelijk: welke leer? Welke eisen mag de zending stellen? Mag ze trouwens wel eisen stellen? Moet zo'n jonge kerk niet juist zélf beslissen? En zo ja, hóe doet ze dat? Is er ergens een blauwdruk of model 'inheemse kerk' te vinden? Die vragen willen we in twee artikelen bespreken.

I. Opkomst van het 'vierde zelf

Een belangrijk doel van zending is de oprichting van zelfstandige, nationale, inheemse kerken. In de praktijk ontstonden echter veelal kopieën van westerse kerken. Hun omgeving bekeek ze als agenten van het Westen. Vanaf ong. 1850 werd door de invoering van de zogenaamde 'drie keer zelf'-formule de verinheemsing of indigenisatie gestimuleerd. De nationale kerken moesten door zelf-bestuur, zelf-onderhoud en zelf-uitbreiding bewijzen dat ze zelfstandig waren.

Tekort van de 'drie-keer-zelf'-formule

De nadruk op zelfstandig leidde echter ook tot vervreemding en isolement t.o.v. de zendende kerk en andere kerken. Men bleef te veel in economische termen van zelfstandigheid denken. Alsof de jonge kerk een dochteronderneming moest voorstellen. Kerken zijn immers nooit zelf-standig. Ze zijn altijd afhankelijk van Christus, op de basis van de Schrift. En ze zijn ook altijd van elkaar afhankelijk, inter-dependent.

Toch moeten die kerken in hun eigen omgeving duidelijk kunnen maken waarom ze christelijke kerken willen zijn. Ze moet ingaan op de moeiten en vragen die op hun buren afkomen. Die analyseren en proberen te beantwoorden vanuit de Schrift, in de taal en vormen van de eigen

cultuur. De dieper liggende vragen zullen vaak verrassend dicht bij de 'oude, westerse' vragen liggen. Maar de aanleiding, vormgeving en consequenties zijn vaak anders.

Noodzaak van het 'vierde zelf: zelf theologiseren

De opdracht om dan concreet en actueel christelijke kerk te zijn, in prediking, catechisatie, vormgeving van de eredienst etc. is meer dan herhalen van de woorden van de zendeling of het onnadenkend overnemen van de belijdenissen. Het is de plicht van het 'vierde zelf': het ontwikkelen van een inheemse, nationale, indigene, actuele christelijke leer.

De grote vraag is nu: waar kom je dan met gereformeerd zendingswerk terecht? Ook bij zwarte theologie, bevrijdingstheologie, Afrikaanse, Aziatische theologie? Die antwoorden schrikken ons terecht af! In deze artikelen willen we daarom niet over de producten van dit 'vierde zelf' praten, maar over de methode. Hoe kunnen nationale kerken een passende, theologisch herkenbare identiteit ontwikkelen in hun eigen omgeving? En hoe moet de zendeling dan helpen? En welk beleid eist dat van de zendende kerken?

2. D. von Allmen: vader van de inheemse theologie?

We starten daarom met het fundamentele artikel² van Daniel von Allmen uit 1970/1975. Hij was van 1966 tot 1972 professor Nieuwe Testament in Cameroen, Afrika, aan de Protestantse Theologische Faculteit in Yaoundé.

Spontane aanpassing door christenen

Welke krachten werkten aan die totale omwerking van een Palestijns geloof tot een Griekse theologie?

De hoofdstelling van Von Allmen is dat aanpassing van het geloof aan de Griekse cultuur al plaatsvond door de gewone christenen zelf, voordat Paulus zijn brieven schreef. Paulus aanvaardde die aanpassing, ondanks kritische aantekeningen. Zó ontstond het NT. Daarom is niet de tekst van het NT zelf, maar de manier waarop de tekst tot stand kwam hét grote voorbeeld voor indigenisatie-activiteit. Er zijn drie motieven:

De 'vergrieksing' van het geloof begon niet pas in de 2e eeuw bij de z.g. Griekse vaders. Ook niet bij de **aramees**-sprekende apostelen. Maar bij de Grieks-sprekende christenen uit de eerste tijd, de spontane zendelingen. De kritische groep in Hand. 6 moest vluchten, terwijl de apostelen door de Joodse kerk werden ontzien, Hand. 8 : 3. Door hun spontane verkondiging ontstonden Griekse christenen, met Griekse vormen. Eigenlijk dus buiten de apostelen om. Dat die er in Samaria bij geroepen worden, Hand. 8 : 14, is omdat Lukas de 'eer' van het zendingswerk aan de apostelen toe wil schrijven.

Les Dus, zegt Von Allmen, inheemse theologie moet niet van **bovenaf** opgelegd worden door zendelingen uit een andere cultuur. Nee, die ontstaat spontaan als de kerk in een missionaire situatie met eigen mensen en in eigen taal en vormen de kloof met de andere cultuur overbrugt.

De Grieks-sprekenden christenen waren eigenlijk de eerste 'bijbel'-vertalers. Hun bijbel was de traditie van de 'boodschap' van de apostelen. Ze waren minder gebonden aan de overlevering over Jezus' leven. In hun preken boden ze a.h.w. kernachtige samenvattingen van de leer. Soms lagen die dicht op het panteïstische denken of de stoïcijnse filosofie. Lees bijv. 1 Kor. 8 : 6: 'één Heer, door wie alle dingen gemaakt zijn.' Om op de Grieken eenzelfde impact te maken als Jezus op de Joden moesten ze wel eens gewaagde vertalingen maken, bijv. 'Zoon des mensen' met 'Zoon van God'.

De les volgens Von Allmen: Paulus waardeert deze vertaalpogingen en wijst ze niet af als dwalingen. Zendelingen moeten dus nationale christenen aanmoedigen met eigen woordenschat het evangelie te brengen.

De gelovigen reageren niet met een complete leer of theologie, maar met de lof op God. Het worden zangers, dichters. Ze maakten nieuwe liederen, 1 Kor 14 : 26. In Fil. 2 : 6-11 en Kol. 1 : 15-20 vindt Von Allmen zulke liederen. Ze liggen angstig dicht tegen Grieks (**noodlot**-idee), gnostisch en mytisch (schepping als lichaam) denken aan. Vandaar dat Paulus de liederen hier en daar wijzigt. Bijv. in Kol. 1 : 16b, 18a/c en 20b.

Von Allmen leest hierin de royale ruimte die christenen krijgen om hun geloof uit te drukken. Met een minimale correctie kan het verkeerde denken op goed spoor worden gebracht.

Theologie achteraf

Het NT leert dus dat Paulus de geloofsexpressie van de gelovigen accepteert. Hij gaat kritisch en ordenend met dat materiaal aan de gang. Zo ontstaat aangepaste, **indigene** theologie.

Paulus heeft wel kritiek. In Rom 6 : 4 (dopen in de dood

van Christus) hadden de christenen termen overgenomen uit de Egyptische en Griekse mysterie-godsdiensten, waarin de stervende en herlevende natuur werd aanbeden. Ze konden daardoor de doop als **inwijdingsceremonieel** duidelijk maken. Paulus corrigeert alleen door in 6 : 4-8 vooral te wijzen op het toekomstige aspect van het **nieuwe** leven en de **wederkomst**.³

Hij moest in de oorspronkelijke hymne over de kosmische Christus dieper ingrijpen, Kol. 1. Von Allmen weet precies te vertellen welke zinnestukjes Paulus er later bij geschreven heeft, zodat we nu de gereviseerde tekst **hebben** ~ Paulus wijzigde de pantheïstische gedachte van de wereld als lichaam, doordat hij snel de kerk als lichaam invoerde. Ook de verheffing van de schepping in de hemelvaart wordt gecorrigeerd door de notie van verzoening door kruisbloed te spreken.

Les 4 Net als Paulus moeten de zendelingen grote sympathie hebben voor pogingen tot **indigenisatie** van de boodschap. Alleen corrigeren als te argeloosheidens denken overgenomen wordt.

Paulus zorgt ook voor de ordening van centrale gegevens. In 2 Kor. 5 : 20 leert hij bijv. dat verzoening aan bekering vooraf gaat, om daarmee de prediking aan alle mensen mogelijk te maken, 2 Kor. 5 : 14-15. In Kol. 2 : 6-23 bestrijdt hij de geestenverering door de opgestane Christus als overwinnend generaal over Satan te schetsen. Hij gaat terug naar de kern van het geloof.

Les 5 Kerk en zending moeten elke (heidense) **gedachte** radicaal zien te verbinden met de basis van het geloof: dood en opstanding van Christus, 2 Kor. 10 : 5.

Op weg naar indigenisatie

Met dit NT-model voor indigenisatie moet de kerk op weg. Ze moet zich niet laten hinderen door paternalisme, frustratie en angst. De westerse kerken moeten niet willen bevoogden, maar ook geen nieuwe wet van indigenisatie opleggen. Ook frustratie tegen het westen, zoals bij Mbiti, levert alleen maar een reactie-theologie op. De kerken moeten ruimte en tijd krijgen om zichzelf te kunnen zijn. zonder beperkingen, alleen geleid door de Geest.

Nog erger is de angst voor dwaling. Von Allmen vergelijkt dat met de houding van de Sadduceeën en Joodaïsten, die tegen verandering van de wet en traditie waren, Hand. 15. Omdat zij integraal de hellenistische cultuur afwezen, werden ze na 70 onder de voet gelopen door de **modernisatie**. De Grieks-sprekende christenen namen de soepele houding van de Farizeeën over. Zij wisten zich aan te passen en behielden daarom het geloof.

Les 6 Extreem verzet tegen de cultuur loopt uit op vernietiging van de kerk. Een open gesprek én met de omgeving én met de moederkerk levert de juiste compromissen. Veel zedende instanties

hebben dit gesprek te vroeg afgebroken, bijv. t.a.v. de Onafhankelijke Afrikaanse Kerken, met de Zairese Kimbanguïsten.

De inheemse theologie moet een nieuwe start kunnen maken, met een leeg vel papier. Ze moeten geen bestaande theologieën over willen nemen. Zendingen behoren alleen de hoofdzaken, de melk, 1 Kor. 3 : 2, te brengen, werktechnieken en ruw theologisch bouw materiaal. Vanuit Christus als centrum en in trouw aan de dynamiek van de openbaring mogen inheemse christenen hun eigen identiteit formuleren. Uiteraard is bestudering van de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis onmisbaar. Laten de inheemse kerken maar gehoorzaam de missionaire taak oppakken, desnoods in vervolging. Dan ontstaan spontaan de vertalingen, de liederen. Dan worden alle gaven ingezet, van verstand, gevoel en temperament tot een authentieke verkondiging, open voor kritische opmerkingen. Dan wordt de theologie geboren...

Les 7 Wie trouw blijft aan de bron én aan de eigen cultuur hoeft geen eigen theologie te maken. Die zal nl. bovendien geschónken worden, Mat. 6 : 33.

3. Methode van Von Allmen en de praktijk

Een gezworen volgeling van Von Allmen is de missionoloog en cultureel-anthropoloog Charles H. Kraft. Hij doceerde lange tijd aan de beroemde Fuller World School of Mission in Calefomia. Zijn boek *Christianity in culture* is een compleet handboek voor inheemse theologie, gebaseerd op de grondgedachte van Von Allmen.⁵ Daarmee geeft hij een nieuwe benadering van zending en inheemse theologie.

Functionele vervanging

Zendingen moeten net als in het NT zoeken naar een functionele vervanging van evangelische begrippen. Zoals het Hebreeuwse 'traditie, stam en ritueel' vervangen werd door het Griekse 'genade, vrijheid en filosoferen'.⁶ De constante boodschap moet in Griekse kleren gekleed gaan.

Dynamisch gelijkwaardig

Het NT laat zien dat Paulus tegemoet kwam aan de behoeften van de hoorders. Zijn boodschap sprak hen zinnig aan. Hij was niet bang voor de nieuwe cultuur, maar greep die aan als instrument voor verkondiging. Zendingen moeten vandaag dynamisch gelijkwaardig leren denken en spreken. Vroeger zijn ten onrechte veel mensen als ketters afgewezen, terwijl hun 'dwalingen' niet meer dan culturele aanpassingen zijn geweest.⁷

Eisen voor ouderlingen

Dynamische gelijkwaardigheid toont Kraft aan in de eisen voor de ouderling, 1 Tim 3. Die lijst beschrijft in feite niets anders dan de ideale leider in een Griekse cultuur.

Je moet nu niet de woorden letterlijk vertalen, maar je afvragen welke functies zijn bedoeld. Gastvrijheid functioneert in 't westen nauwelijks als eis. Maar in derde wereld-landen betekent het dat iedereen welkom is, ook aan tafel, ook om te overnachten. Zij vinden westerse ouderlingen maar knieperige vrekken, beneden de apostolische maat.

Wat is betrouwbaar? Voor ons is dat vooral betrouwbaar in de leer. De Afrikaan hecht er aan dat een oudste echt oud is, grijze haren heeft, levenservaring. Dát bedoelt Paulus, vinden zij. In zelfbeheersing schieten veel westerlingen tekort, vinden veel niet-Europeanen. De rode hoofden van Europese zendingen in kerkelijke discussies vonden zij maar een voorbeeld van niks.

Terecht noemde Paulus ook het punt van vastheid in seksuele relaties: man van één vrouw, gezien in de Griekse wereld. Maar in de Afrikaanse Higi-cultuur (en die niet alleen) vindt men zo iemand maar zo, zo. Niet te vertrouwen bij andere vrouwen. Pas als hij meerdere vrouwen heeft en de vrede weet te bewaren, dan is er geen gevaar voor verleiding. Alleen zo'n man is een prima kandidaat-ouderling. We moeten ook niet te gauw aankomen dat de bijbel het monogame huwelijk leert, want God deed er in de Hebreeuwse cultuur ook eeuwen over. Formeel afdwingen geeft nog geen christelijk huwelijk.⁸

Zo moet er in alle zaken, levensstijl, leer, eredienst, kerkregering etc. niet gestreefd worden naar een formele overeenkomst, maar naar een eigen culturele vormgeving van bijbelse inhouden en functies. Dat is de dynamische gelijkwaardigheid van het NT-procesmodel, aldus Kraft.

Ook al is niet gezegd dat Von Allmen het in alles met Kraft eens is, hij heeft wel deze tendens ingezet. Velen zijn al weer verder dan de eerste stappen die Kraft voorstelde. 't Wordt tijd dat we nagaan hoe schriftuurlijk deze visie is.

C.J. Haak

¹ D. von Allmen, 'The birth of theology, Contextualization as the dynamic element in the formation of New Testament theology', in: *IRM*, Vol. LXIV, n. 253, jan. 1975, pg. 38-55. Dit artikel wordt meestal aangehaald, hoewel het een zeer verbrokkelde samenvatting is van zijn oorspronkelijk artikel: 'Pour une théologie grecque? "Indigénisation" de la théologie dans le nouveau Testament', in: *Flambeau*, nr. 25, febr. 1970. Ik ga uit van dit artikel, met dank aan student Pieter van den Berg, die het voor me opspoorde.

² H.-W. Gensichen, *Glaube für die Welt, Theologische Aspekte der Mission*, Gutersloh 1971, pg. 145, noot 243. En Ch.H. Kraft, *Christianity in culture, A study in dynamic biblical theologizing in cross-cultural perspective*, New York 1981, derde uitgave, m.n. pg. 232, 287 en 295/6.

³ D. von Allmen, artikel in *Flambeau*, pg. 19; art. in *IRM*, pg. 47.

⁴ D. von Allmen, art. in *Flambeau*, pg. 13; in *IRM*, pg. 42. In *IRM* is de samenvatting van Kol. 1 onbegrijpelijk geworden.

⁵ Ch.H. Kraft, *Christianity etc*, pg. 295/6.

⁶ Ch.H. Kraft, *idem*, pg. 232.

⁷ Ch.H. Kraft, *idem*, pg. 296.

⁸ Ch.H. Kraft, *idem*, pg. 326.

Eenheid met de Nederlands Gereformeerden?

Moeten we het volstrekt eens worden over bepaalde gebeurtenissen in de kerkgeschiedenis, als we zoeken naar eenheid met andere gereformeerde belijders? Over die vraag schrijft **dr. P. van Gorp** in *Reformandu* van 23 maart. Christelijke Gereformeerden en Gereformeerden hoeven zijns inziens niet tot een gelijke waardering van 1892 te komen vooraleer er tot vereniging kan worden besloten. Maar wel zullen we de Christelijke Gereformeerden moeten blijven oproepen om te kiezen tegen de dwalingen voor de waarheid.

En hoe staat het met de verhouding tot de Nederlands Gereformeerden?

In de verhouding tot de Nederlands Gereformeerden geldt hetzelfde als wat we ten aanzien van de Christelijke Gereformeerde Kerken opmerkten. Het is niet nodig dat de gebeurtenissen van de jaren zestig de revue passeren en besproken zullen worden. Het is niet nodig om over die zaken eerst gelijk te denken voor en aler er van vereniging sprake kan zijn. Het is mogelijk een verschillend oordeel te hebben over wat kerkelijke vergaderingen toen hebben uitgesproken en besloten. Met deze uitzondering echter: dat betreft de zaken van de binding aan de belijdenis en de kerkorde.

We zullen pas dan met de Nederlands Gereformeerden tot eenheid kunnen komen, wanneer zij royaal terugkomen van hun tolerantie van afwijkingen van de belijdenis. We denken daarbij niet alleen aan de **leringen** van ds. B. Telder, die nog altijd geleerd worden en getolereerd. We denken aan dwalingen die in de jaren sinds de breuk erbij gekomen zijn. Bijvoorbeeld inzake het gezag van de Bijbel als het Woord van God. Die tolerantie zal met woorden en daden moeten worden weggedaan!

En verder zal de vrijblijvendheid van het independentisme, zoals dat in hun Akkoord van kerkelijk samenleven uitdrukking vindt, niet aanvaard kunnen worden. Dan zal ook gevraagd moeten worden een terugkeer tot de beproefde Kerkorde.

Dat is niet minder dan een wegdoen van kerkelijke zonden.

Maar dan geldt ook hier: het zal beslist nooit mogelijk zijn een plaatselijke Nederlands Gereformeerde kerk als ware kerk te erkennen, wanneer deze niet eerst begonnen is in eigen **kerkverband** deze zaken aan de orde te stellen en tot reformatie in deze op te roepen. En wanneer naar die oproep niet geluisterd wordt, zich van deze kerkelijke zonden vrij te maken. Pas dan is de weg vrij om ook plaatselijk tot eenheid met elkaar te komen.

Dat is, dachten wij, een heel gewone en duidelijke eis van schriftuurlijk kerk zijn. En toch horen we telkens weer dat plaatselijke Gereformeerde kerken overgaan tot erkenning van een Christelijke Gereformeerde of Nederlands Gereformeerde kerk ter plaatse. Of tenminste al een begin maken met het uitproberen van die eenheid. En dat telkens dan maar weer zonder dat de weg, hierboven aangewezen als vanzelfsprekend naar de Schriften, bewandeld wordt.

Het lijkt er wel op dat men de eenwording wil **dwingen!**

Wat is nu eigenlijk geloven?

Eind vorig jaar bracht *De Reformatie* een themanummer uit over *Jongeren op eigen benen*. In het **februarinummer** van *Bij de Tijd* schrijft ds. **H.J.D. Smit** naar aanleiding

daarvan een artikel *De Kerk: moeder of hospita?* Hij is er blij mee, dat aandacht gevraagd wordt voor deze problematiek. Maar hij is geneigd er zwaarder aan te tillen dan sommige schrijvers tot nu toe deden. Hij vindt de zaken 'schokkend' en 'alarmerend' en vraagt zich af of wij wel een antwoord hebben.

Het zal duidelijk zijn, dat er dan meer moet gebeuren dan louter maatregelen op organisatorisch vlak. Hoe belangrijk dergelijke ingrepen ook zijn en hoezeer ze ook niet kunnen worden gemist – we redden het niet, ik herhaal: we redden het niet, de desintegratie en de uittocht zullen doorgaan, als we het daarbij laten en God het niet verhoedt.

We zullen daarom de uitspraken van de jongeren onder ons **serius** moeten nemen en naar hen moeten luisteren. Daar vragen ze ook om. Dat typeert ook moeder, de kerk. Zij heeft hart en oor en oog voor haar kinderen.

Wie zijn oor te luisteren legt, zal al spoedig ontdekken dat er veel punten zijn uit onze **gereformeerde** erfenis, die we tot onze schade niet hebben overgedragen op onze jongeren. Wij, die altijd roepen 'de belijdenis', 'de belijdenis', weten we nog wat er in die belijdenis staat en belijden en beleven we onze belijdenis ook? Uit het hart?

(...)

Wat is nu eigenlijk geloven?

Veel jongeren hebben zich de gedachte eigen gemaakt, dat **geloven** staat voor een pakket regels, die vaak nog vervelend zijn ook. Ambtsdragers kunnen geregeld waarnemen, dat jongeren en trouwens ook ouderen, het geloof niet als een relatie met God beleven. Het is voor het besef van sommige jongeren een systeem, dat met name tussen de oren zijn domicilie heeft. Het is 'een heleboel leren', 'ontzettend veel weten', 'perfect kunnen mee discussiëren'.

(...)

Een mens zou je kunnen typeren met de drieslag: hoofd en hart en handen. Het mag duidelijk zijn dat, zodra geloven iets louter van het hoofd is, hart en handen uit het blikveld van het geloof dreigen te verdwijnen. De gevolgen hiervan zijn desastreus. Wezenlijke elementen van de gereformeerde geloofsbeleving kunnen niet meer tot ontwikkeling komen. Zoals: afhankelijkheid van God, overgave aan God, samen te trekken in wat de catechismus 'vertrouwen' noemt. Ik denk ook aan de beleving van zonde en schuld. Zonde en schuld worden pas begrepen in hun diep ingrijpende werkelijkheid, wanneer het geloof als een relatie met de levende God wordt beleefd. Want hoe zal ik Hem bedroeven, met wie ik slechts een verstandelijke binding heb? Verstand wordt hier zo **gauw** afstand, want het hart is eruit. Maar gelovig verdriet en berouw hebben het hart van de mens als zetel nodig. Het hoeft verder geen betoog, dat zonder verdriet en berouw de beleving van de genade van Christus verschrompelt. En zo komt de levende Heer op een afstand, omdat we wel weten en zeggen Hem nodig te hebben, maar, dat wat we zeggen, niet beleven; en denk, om een ander punt te noemen, eens aan het gebedsleven. Je gaat niet in gesprek met een systeem, niet met iemand, die je slechts van horen zeggen kent. Maar een levend gebedsleven zul je pas ontwikkelen, wanneer je een intensieve relatie met God wilt hebben. Dan ga je spreken uit je hart, en dan zoek je het hart van de Levende. En om niet meer aan te snijden, velen kijken alsof ze het in Keulen horen donderen, wanneer je zegt, dat God ons leven radicaal wil ver-

anderen. Dit geloof, dat de belijdenis op vele plaatsen verwoordt (bijvoorbeeld, catechismus antwoord 8 en 32 en 64! en 86 en 115 enz.), kan niets uitwerken, als het slechts in het hoofd waarheid wezen wil. In *De Reformatie* noemt J. van der Wal als een van de oorzaken van het feit dat jongeren in een bepaalde gemeente wat betreft leefstijl 'veel' experimenteren: de anonimiteit en het gebrek aan gemeenschap (blz. 212). Van **Hoekzema** hebben we nog in hetzelfde nummer kunnen leren, dat jongeren nog heel vaak zoekende zijn naar een stijl en een vorm van leven, waar ze achter kunnen staan. Maar zou een andere belangrijke oorzaak van de 'experimenten' niet liggen in de afwezigheid van het besef, van de beleving, ja van het geloof, dat **God** het is, die je leven stileren wil?

De vraag wordt hier dringend, hoe het toch mogelijk is, dat de hier geschetste verschijnselen zich voordoen in de **Gereformeerde Kerken**. Zijn we nog wel zo gereformeerd, als we denken te zijn? Gereformeerd is immers vóór alles, luisteren met je hart naar de woorden van de levende God. Doen we dat nog? Bestaat er nog dat indringend luisteren naar de Schrift, de verborgen omgang met God? Hoe lezen jongeren, maar ook ouderen de Bijbel? Het begint er op te lijken, gezien al het bovenstaande, dat veel **bijbellezen** onder **vrijgemaakt** gereformeerden niet een zoekend en luisterend bijbellezen is. Doen we het niet vaak uit gewoonte of om meer kennis op te doen?

G.J. van Middelkoop

Niet alleen *De Reformatie* maar ook voorstudiemateriaal en andere lektuur is op cassette verkrijgbaar bij

STICHTING BRALECTAH

Mr. Z. ter Steghestraat 7
8331 KG STEENWIJK
Tel. 0521 0-15946

Cursus: *De Gereformeerde Kerken in de 20e eeuw*

VIERDE AVOND: DE JAREN ZESTIG

Boeiende en actuele cursus, m.n. voor jongeren van 17 jaar en ouder.

Hardenberg: 7 april, Burg. Schuiterastr. 7a

Amersfoort: 14 april, Paladijnenweg 251

Goes: 15 april, Noordhoeklaan 8

Groningen: 21 april, H.R. Holststr. 5

Rotterdam: 22 april, Valenciadreef 15

Zwolle: 27 april, Campus 5

Alkmaar: 6 mei, De Laat 80

Eindhoven: 18 mei, Orionstr. 7

Leeuwarden: 19 mei, C. van Manderstr. 12

Enschede: 26 mei, Deppenbroekstr. 4

Aanvang: 20.00 uur.

Kosten: f 7,50 per avond. Schetsen in *De Reformatie*, of bestellen (f 5,- p. st.) door overmaking van het bedrag op giro 312922 t.n.v. St. GM-project.

* RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS * STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO * TEL. 03417-52405 * FAX 03417 51394 * OUDE K. K. IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN * TEL. 050-134041 * FAX 350-187210 * RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS * STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO * TEL. 03417-52405 * FAX 03417 51394 * OUDE K. K. IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN * TEL. 050-134041 * FAX 350-187210

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS

Deze week aandacht voor twee zaken:

DE ACTA VAN DE GENERALE SYNODE, OMMEN 1993:

750 pag. historische besluiten en handelingen van een synode waarover nu al veel nagepraat en geschreven is f 69,00.

In de week na Pasen hopen we een nieuw **ZAKBIJBELTJE MET GEREFORMEERD**

KERKBOEK binnen te krijgen: microformaat, fraai rood leer, f 110,00.

Dit zal als belijdenisgeschenk een 'topper' worden, denken we.

G. Riemer, Boekverkooper te Ermeloo

Stationsstraat 131, 3851 ND Ermeloo | Tel: 0341 7 - 52405 / Fax: 0341 7 - 51 394

Boekhandel Ben Doornbos

Oude Kijk in 't Jatstraat 71, 9712 EE Groningen | Tel: 050 - 134041 / Fax: 050 - 187210